

Puolustuksesta hyökkäykseen – riittävätkö rahkeet?

Juha Suoranta, Juha Kauppila & Hilka Rekola (2006). **Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Johdatus aikuiskasvatukseen.** Joensuu yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus, Julkaisusarja B, Oppimateriaaleja 23

Suorannan, Kauppilan ja Rekolan teos on raikas tuulahdus. Kirja on tarkoitettu aikuiskasvatuksen perusopintojen opiskelijalle, ilmeisesti aivan opintojen alkuvaiheeseen. Teoksessa on runsaasti monipuolista asiaa. Lukijaa palvellaan hyvin, sillä kirjan lopussa on laaja lähdeluettelo ja lukujen päätteeksi suosittelua kirjallisuutta, tutkimusjärjestöjä ja internet-sivustoja. Asiat esitetään kirjassa selkeästi – väärä ja oikea piirretään myös esiin. Nuorena opiskelijana olisin luultavasti pitänyt teoksesta paljon.

Aikuiskasvatustiede ymmärtetään teoksessa hyvin laajasti: ”Aikuiskasvatuksen tiedeluonteesta käytävät keskustelut eivät ole oikeastaan ollenkaan pelkistettävissä tieteen sisäiseksi kysymyksiä, vaan ne resonovat ja heijastelevat koko yhteiskunnan ja yhteiskunnalliseen olemiseen. Ja kun näin käy, ollaan tekemisissä myös politiikan ja arvojen kanssa... Aikuiskasvatuksesta käydään tällä hetkellä niin sanottua hegemoniakamppailua... Määrittelijöitä alalle olisi paljon, ja siksi on tärkeää yrittää pitää keskustelu käynnissä ja aloite omisissa käsissä... Kysymys on toisin sanoen yhteiskuntaelämän reunaehdoista ja yhteiskunnallisesta vallasta – siitä, millaisissa puitteissa elämää eletään ja kuka sanelee elämän ehdot.”(s.16–17)

Tehdäänpä teoksen tehtävänasetteluun liittyen pieni koe.

Ajatellaanpa, että aikuiskasvatustieteellistä keskustelua ei ollenkaan käytäisi. Kuka siitä kärsisi ensimmäisenä? Kärsijä olisi ilmeisesti aikuisopiskelija. Hän ei saisi niin tasokasta opetusta kuin nykyään saa, sillä tietoisuus aikuisopetuksen erityispiirteistä kärsisi nopeasti. Kärsijöitä olisivat myös aikuiskasvatustieteellistä tutkimustyötä tekevät: julkisuus takaa tuotteiden kysynnän; ja tuotteeksi käy oikein hyvin myös sinänsä vähän yksitoikkoinen ja -oikoinen ”vastusta valtavirtaa”-asenne (s.17).

Juha Kauppila kuvaa elinikäisen oppimisen kehitystä suomalaisessa oppimisyhteiskunnassa. Luku pitää sisällään pohdintoja elinikäisen oppimisen retoriikasta, kielipeleistä. Samalla tulee kuvatuksi koulutuksen kehityskaari ja palautettua lukijan mieliin suomalaisen yhteiskunnan yleisempääkin kehitystä. Artikkelin on taitavasti kirjoitettu kuvaus, jossa kirjoituksen juoni kulkee kohden jo kirjoitushetkellä tiedettyä lopputulemaa. Tässä on myös oppikirjan ja tieteellisen tutkielman ero. Oppikirja vaatii selkeyttä ja tieteellinen tutkimus jatkuvaa asian problematisointia, tutkimusprosessin joka vaiheessa kyseenalaistamista.

Kauppilan mukaan miellyttävä oppiminen tuottaa elämäntulkua ajatellen merkittävää oppimista. Vastaavasti epämiellyttävä opiskelu ei tuota merkit-

täviä oppimiskokemuksia ja voi olla identiteettiä tuhoavaa. Onko mielekästä kytkeä oppimisympäristö, oppimisen tuntekvaliteetti ja oppimisen tulos toisiinsa?

Tämä kysymys liittyy aikuiskasvatustieteen oppimisenäemyksiin yleisemminkin. Voiko aidosti uutta luova oppiminen tapahtua ilman ahdistusta? Omaan minään liittyvässä reflektiossa, aidosti emansipatorisen oppimisen tasolle yltävässä mielen sisäisessä uudelleen järjestäytymisessä psykologiset prosessit ovat kokemuksellisesti yleensä ahdistavia, vaikka lopputulos onkin vapauden kokemus. Ihmisen arvot ja uskomukset tiedostuvat ja/tai muuttuvat yleensä tuskan kautta, kuten psykologiatieteestä hyvin tiedämme.

Nämä kauneusvirheet aiheuttavat yksinkertaisesti siitä, että oppiminen on jäänyt aikuiskasvatustieteessä mustaksi laatikoksi. Siitä puhutaan paljon, mutta kovin harvoin uskalletaan edes yrittää osoittaa sitä, mitä laatikon sisällä tapahtuu. Tyydytään velttoihin lauseisiin ”oppija konstruoi oppimansa” tai ”aikuinen on itseohjautuva oppija”. Olisiko siis aika myyvän ja ihmisiin vetoavan sijasta yrittää uudelleen tavoittaa ilmiötä nimeltä oppiminen?

On hyvä, että jo aikuiskasvatustieteen johdantoteoksessa tarkastellaan sosiaalisia liikkeitä kansalaisyhteiskunnan kasvatusympäristöinä. Tarkastelun normatiivisuus häiritsee: aktiivinen kansalainen osallistuu ja aikuiskasvatuksen pyrkimykse-

nä on itseohjautuva yksilö. Käsitteäkseni ihminen on itseohjautuva silloin, kun hän tekee tietoisensa valinnan. Jos sohva-peruna (s. 78) kykenee perustelemaan asiallisesti valintansa, on hän tehnyt valintansa tietoisesti. Muuttajat muuttaen voimme todeta, että aktiivinen kansalainen on ulkoa ohjautuva, jos hän osallistuu toimintoihin ulkoisen normin vuoksi.

Eräs nuori ihminen oli mielestäni itseohjautuva ja kriittinen, kun häntä moitin kulutuskeskeisestä elämäntavasta ja kapitalistisen hapatuksen suosimisesta. Hän vastasi ”kapitalismi on tuonut kaikki ihanat esineet ympärilleni ja minä tarvitsen näitä esineitä toteuttaakseni identiteettiäni”. Siis hän oli pohtinut vaihtoehtoja, tiedostanut arvonsa ja valinnut asiallisesti perustellen ratkaisunsa. Hän oli siis kriittisen reflektion avulla selventänyt näkemyksensä ja tehnyt itseohjautuvasti valintansa! Miten tuota valintaa voitaisiin kritisoida ulkoa ohjautuvaksi tai arvottaa aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvien näkemysten avulla. Pitäisikö meidän sittenkin reflektoida erityisesti itseämme?

Hilkka Rekola pohtii aikuiskasvatuksen merkitystä työelämän muutoksissa. Artikkelissa muutosten kuvaus asetuu keskeiseen asemaan; erityisesti työkeskeisyyden ilmiö tulee hyvin valaistua. Työkeskeisyys pitää sisällään taloudellisen ja moraalisen ulottuvuuden. Kertomuksen juoneksi virittyä, miten työkeskeisyydessä on edetty taloudelliseen riistoon ja moraaliseen tuhoon. Koen arvokkaana sen, että Rekola uskaltautuu kyseenalaistaa keskeistä kertomustaan: työelämän kehitystrendit eivät sittenkään

vaikuta olevan yksisuuntaisia vaan ristiriitaisia ja vaikeasti kiinniotettavia. Hän siis myös reflektoi artikkelissaan.

On mielenkiintoista, että teoksessa käsitellään aikuisten mediakasvatusta informaatioyhteiskunnassa. Todennäköisesti kirjoittajat (Kauppila, Mäki-Ketelä ja Suoranta) käsittelevät uusien viestimien muuttaneen aikuisten oppimisympäristöjen olemusta niin paljon, että erillinen luku aiheesta puoltaa paikkansa. Luultavasti valinta on oikeaan osunut – paneutuva opiskelija saa työvälaineitä ja kysymyksiä, joiden avulla hän kykenee pohtimaan omaa suhdettaan medioihin ja mediakasvatukseen.

Juha Kauppinen ja **Juha Mäki-Ketelän** artikkeli aikuiskoulutuksesta globaaleilla markkinoilla päättää teoksen. Globalisaatio, pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja uusliberalismi tulevat käsitellyksi mustavalkoisesti halki sivaltaen. Teoksen lukijat ovat pääsääntöisesti valistuneita aikuisia, joten yksioikoinen ja mustavalkoinen käsittelytapa kyllä pistää heidät ajattelemaan; eikä välttämättä kirjoittajien ilmaisemien mielipiteiden mukaisesti.

On kokoavan pohdinnan aika. Pidän henkilökohtaisesti siitä, että kirjoittajat uskaltavat laittaa ”räiskettä peliin”. Onnistuiko hyökkäys vai sohittiinko vain ympäriinsä? Nuoret lukijat saavat teoksesta aineksia ajantasaisen ja raikkaan aikuiskasvatustieteellisen näkemyksen muodostamiseen. Teos toimii hyvänä raaka-aineena, jonka avulla opiskelija muodostaa oman näkemyksensä aikuiskasvatustieteestä ja aikuiskoulutuksesta; tähän prosessiin hän tarvitsee avukseen opintopiirin,

jossa erilaiset näkökulmat kohtaavat kriittisessä dialogissa toisensa.

Teos on valitettavasti myös esimerkki aikuiskasvatustieteen yleisestä tiedeluonteesta. Ilmoitamme useimmissa teoksissamme olevamme kriittisiä. Suosimme niissä kriittistä ajattelua. Miksi meidän ajattelu on aina niin kovin ennalta arvattavaa? Kriittiseksi ajattelijaksi mainitaan marxia, marcusea, frommia, sennettä, beckiä, baumannia, goffmania, garfunkelia; joukossa mainitaan useimmiten myös Freire ja Mezirow.

Olisi jotenkin päästävä pois ennalta arvattavasta ja mantraksi muuttuneesta kriittisyydestä. Minä en tiedä keinoa tähän, kun niin kovasti haluamme hokea turvallisuutta tuottavia mantrajoja. Olisiko niin, että varas huutaa ’ottakaa varas kiinni’. Yliopistotutkijat moittivat nykyistä työelämää, jatkuvaa arviointia ja tuloksen vaatimista. Kuitenkin juuri yliopistoissa on kovin innokkaasti lähdetty jatkuvan mittauksen, arviointien ja keskinäisten vertailuiden poluille. Onko niin, että juuri yliopistotutkijoina olemme olleet paljon parjatun uusliberalismin henkisiä toteuttajia sitä tietämättämme? Olemme huomanneet rikan muiden silmissä, mutta emme kurkihirttä omassamme – kun meillä on ollut niin kiire olla kriittisiä?

PS. Ennalta arvattavan kriittisyyden sijasta suosittelen aikuiskasvatustieteilijöille yksinkertaisesti syvällistä paneutumista psykologiseen, sosiaalipsykologiseen sekä sosiologiseen teorianmuodostukseen. Kun on tietämystä, mitä reflektoida, niin eiköhän se aito kriittisyyskin sieltä nouse esiin.

Juha Varila